

Trump ile Nükleer Popülizm Sınavı: Yeni Bir Silahlanma Yarışına Doğru mu?

ABD Başkanı Trump görevine başladıktan sonra, Dördüncü Nükleer Gözden Geçirme Raporu için gerekli hazırlıkların yapılmasını emretti. Savunma Bakanlığı bu işle meşgulken kamuoyuna, ABD'nin nükleer gücü ile ilgili çarpıcı açıklamalar yaparak tüm dikkatleri bir kez daha üzerine çekmeye muvaffak oldu. Trump'ın popülizminin gücünü bilenler nükleer popülizmin sonuçlarından endişe duyuyorlar.

Nurşin ATEŞOĞLU GÜNEY

Amerikan yönetimlerinin Soğuk Savaş sonrasında ABD nükleer politikasını gözden geçirdikleri ve dünyaya Washington'un nükleer silahlanmada nerede durduğunu ilan ettikleri bir dokümanları var: Nuclear Posture Review (NPR), yani Nükleer Gözden Geçirme Raporu. Savunma Bakanlığı, bugüne kadar bu raporu üç kez (1994, 2002 ve 2010) yayınladı. ABD Başkanı Trump görevine başladıktan sonra, Dördüncü Nükleer Gözden Geçirme Raporu için gerekli hazırlıkların yapılmasını emretti. Savunma Bakanlığı bu işle meşgulken kamuoyuna, ABD'nin nükleer gücü ile ilgili çarpıcı açıklamalar yaparak tüm dikkatleri bir kez daha üzerine çekmeye muvaffak oldu. Trump'ın popülizminin

gücünü bilenler nükleer popülizmin sonuçlarından endişe duyuyorlar.

Açıklamasında Trump, ABD'nin nükleer gücünün bir an evvel artırılmasını elzem olarak gördüğünü söylüyordu, aksi durumda Washington'un askerî kuvvetini koruması mümkün olmayacaktı. Trump bu açıklamasıyla, Obama yönetiminin Rusya Federasyonu ile imzalanmış olduğu 2010 tarihli Yeni START Anlaşması'nı da eleştiriyordu. Bilindiği üzere Yeni START Anlaşması, Washington ve Moskova'nın sahip olduğu nükleer silah kapasitelerine belirli sınırlamalar getirerek, o dönem iki gücün üzerinde anlaşmış göründükleri nükleer silahların kontrolü ve nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejimini,

özellikle Obama'nın bu yöndeki gündemini güçlendirmişti. Obama'nın başkanlığının ilk birkaç ayında açıkça sergilediği bir nükleer silahsızlanma programı vardı. Nitekim 2010 tarihli NPR'de Obama yönetimi Washington'un hedeflerini şu şekilde sıralayacaktı: (1) Dünya'nın nükleer silahlardan arındırılmasının sağlanması, (2) Nükleer Silahların Yayılmasını Önleyen Anlaşma'nın yani NPT'nin kuvvetlendirilmesi ve (3) Washington'un nükleer stoklarında gerekli azaltmanın yapılması. 2010'da bu gündem üzerinden Kremlin'in ikna edilmesi, anlaşmaya yönelen tüm eleştirilere rağmen, bir başarı olarak değerlendirilmişti. Şimdi Trump, tam da yeni NPR öncesi ABD'nin nükleer gücünü artırmaktan bahsederek,

Obama yönetimlerinin nükleer silahsızlanma gündemini ve bu doğrultuda kaydettiği başarıyı ortadan kaldırıyor mu? Trump'ın bizzat kendisinin, Obama yönetimi politikalarından hiç haz etmediği bilindiğinden durumun ciddi olduğunu düşünenler ve tasalananlar var. Çünkü ABD'nin nükleer kapasitesinde gerçekten bir artışa gitmesi, küresel ölçekte yeni bir silahlanma yarışını tetikleyebilir.

Nükleer Popülizmin Riskleri: Dikey ve Yatay Nükleer Silahlanma Yarışı

Endişelenenlerin başında Moskova yönetimi geliyor. Hâlihazırda Batı'nın uygulamakta olduğu yaptırımlardan oldukça bunalmış ve petrol fiyatlarının düşük olması sebebiyle döviz rezervlerini hızla tüketmiş Moskova, stratejik seviyede yeni bir silahlanma yarışına girmek konusunda hiç hevesli değil. Moskova'nın nükleer caydırıcılığını bugünkü dengede garantileyen Yeni START Anlaşması, aslında Kremlin'in şu an için korumaktan mutluluk duyduğu bir anlaşma. Özellikle askeri harcamaların arttığı bir dönemde silahlanmanın maliyetinin nasıl acı bir ilaca dönüşeceğini Reagan döneminden hatırlayan Rusya, Trump'ın, yeni Savunma Bakanı James Mattis'e göndermiş olduğu 27 Ocak tarihli "Amerika'nın Silahlı Kuvvetlerinin Yeniden İnşası" başlıklı başkanlık kararnamesini muhtemelen tedirginlikle karşılamıştır. Bu kararnameye göre ABD Başkanının beklentisi hem ABD'nin sahip olduğu nükleer silah kapasitesinin ve balistik savunma sisteminin gözden geçirilmesi hem de yirmi birinci yüzyılda karşı karşıya kalılabilecek tehditler karşısında

Amerikan nükleer caydırıcılığının güçlendirilmesidir. Elbette Amerikan nükleer caydırıcılığının güçlendirilmesinin tek işlevi, ABD'nin tehditlere karşı savunulması değil. ABD güvenlik politikaları belirleyicileri, muhtemelen, bu yeni dönemde ABD'nin müttefiklerinin Amerikan güvenlik şemsiyesiyle ilgili çekincelerini yatıştırmak istiyorlar. Kısaca Washington nükleer caydırıcılık sağladığı müttefiklere yeniden nükleer teminat verirken, bunun yeterince güçlü ve güvenilir bir teminat (*reassurance*) olduğunun bilinmesini istiyor. Bu nedenle Amerikan nükleer yeteneklerinin çağın güvenlik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde modern ve esnek nükleer güçlere dönüştürülmesi Trump'ın arzu ettiği, Savunma Bakanlığı'nın üzerinde çalıştığı planın özü olacakmış gibi görünüyor. Aklimızdaki soru şu: Bu yönelim nükleer silahlanmayı tetikler mi? Kısa dönemde dikey silahlanma, yani ABD-Rusya nükleer silahlanma yarışı için cevap "hayır" dahi olsa –ki "evet" de olabilir, 2010'da çizilen nükleer silahsızlanma gündeminin çok boyutlu olduğu ve nükleer silahların bu silaha sahip olmayan devletler arasında yayılması, yani yatay nükleer silahlanma olasılığı unutulmamalı.

Öncelikle ana soruyu ele alalım: ABD-Rusya Federasyonu nükleer silahlanma yarışının arifesinde miyiz? Bütçe, yani maliyet ve uzun vadeli güvenlik hesaplamaları yapılarak hazırlanacak yeni NPR'nin ne getirdiğini bilmeden bu soruya cevap vermek çok zor. NPR'de altı çizilecek nükleer güvenlik politikası, Yeni START Anlaşması'nın geleceğini de belirleyecek. Şubat 2021 tarihinde geçerliliği sona erecek anlaşmanın süresinin uzatılıp

uzatılmayacağı, ABD'nin bu yönde istekli olup olmayacağı, kısaca sadece ABD-Rusya ilişkilerinin geleceği ile alakalı değil; kritik kararın önünü ABD'nin benimseyeceği nükleer politika belirleyecek. Bu anlaşmanın rafa kalkması, Moskova'nın içinde bulunduğu mali sıkıntılar nedeniyle doğrudan bir silahlanma yarışına kısa dönemde yol açmasa dahi silahsızlanma rejimini sekteye uğratacak ve Kremlin'in bu yönde hesaplar yapmasını beraberinde getirecektir. Kısaca stratejik nükleer denge bozulmasa dahi istikrarsızlaşabilir. Bu riskin farkında olan Kremlin, çoktan anlaşmanın 5 yıl daha uzatılmasından yana olduğunu açıkladı bile. Gerçekten de Washington ile Moskova arasındaki stratejik nükleer seviyedeki ilişkiler, Rusya'nın Kırım'ı ilhakına kadar oldukça olumlu bir seyirde devam ediyordu. Moskova ve Washington yönetimleri Yeni START Anlaşması'nın gereğince, askeri amaçlarla kullanılmak üzere ellerinde hazır tuttıkları 4.018 ve 4.500 kadar konuşlandırılmış nükleer savaş başlıklarını 2021 senesine kadar karşılıklı olarak 1.550'ye kadar indirmeye karar vermişti. Böylece, iki taraf Yeni START Anlaşması altında stratejik nükleer başlıklarını hedefe göndermek için kullanabileceği vasıta sayısını da 700 ile sınırlamış oluyordu. Bu rakamlar tam bir silahsızlanmayı işaret etmemekle beraber nükleer caydırıcılığın korunduğu noktada nükleer silahlandırmayı tırmandırmamak, böylelikle savunma bütçesini daha akıllı bir biçimde kullanmak mantığı üzerine bina edilmişti. Bu konuda Obama yönetiminin idealist değil, realist davrandığını söylemek de mümkün. Pentagon'dan 2013'de yapılan

açıklama da bu realist vizyonu doğruluyor. Pentagon'a göre ABD, Yeni START Anlaşması'nda kabul ettiği sınırlarda konuşlandırılmış nükleer başlık sayısında 1/3 nispetinde azaltmaya gitmesi durumunda bile oldukça güçlü ve güvenilir bir caydırıcılık mekanizmasına sahip olmayı sürdürecektir.

Fark edilmeyen Tehlike: NPT 6. Maddeyi İstikrarsızlaştırmak

Hatırlanması gereken bir diğer mesele Yeni START Anlaşması'nın NPT rejimiyle olan ilişkisi. ABD ve Rusya 2010 anlaşmasını, NPT'nin nükleer silaha sahip güçleri olarak imzaladılar. Bu imza ile uluslararası topluma NPT'nin 6. Maddesinde verdikleri nükleer silahlarını bir gün bırakacakları taahhüdünde samimi olduklarını duyurdular. Yeni START Anlaşması uzatılmazsa, Washington'un NPT'nin 6. Maddesi gereği nükleer güce sahip statüde bir ülke olarak vermiş olduğu nükleer silahsızlanma taahhüdünün samimiliği, güvenilirliği sorgulanacak. Kısaca 2010 anlaşmasının terk edilmesi sadece uluslararası boyutta bir nükleer silahlanma sorusu/sorunu/düşüncesi yaratmakla kalmayacak, NPT anlaşmasının dayandığı iki önemli sütundan birisine zarar verecek. Diğer sütun, aynı anlaşmanın nükleer silaha sahip olmayan devletlere kendi topraklarında sivil nükleer enerji geliştirme hakkı tanıyan 4. Maddesidir. Bir sütundaki dengesizlik, diğer sütunu, nükleer silaha sahip devletlerle nükleer silaha sahip olmayan devletler arasındaki dengeyi etkiler. Yani ABD başta olmak üzere nükleer silaha sahip NPT'nin beş ülkesinden hiçbirinin istemeyeceği nükleer silahların yatay yayılması sorunu

yeniden gündemimize gelir. Bu sorunun şimdilik yatışması, uzun çabalardan sonra gerçekleşen İran Nükleer Anlaşması (2015) sayesinde olmuştu. Bu anlaşma Obama'nın Prag'da yaptığı "Sıfır Nükleer Silaha Doğru" konuşmasıyla görünürlük kazanan bir stratejik aklın sonucuydu. Obama Yönetimi NPT Anlaşmasını güçlendirerek nükleer silaha sahip olan devletlerin 6. Madde taahhüdünü yerine getirecekleri gelecekteki belirsiz tarihe kadar nükleer silah tekellerini sağlamlaştırdığını gayet iyi biliyordu. Özetlersek, tüm bu rejimler uluslararası toplumun yararına ama daha çok da Nükleer 5'in yararına. Obama'nın nükleer politikalarındaki başarının ütopyacı değil, realist olması da bu noktadan kaynaklanıyor.

Nükleer Popülizmin Bir Geleceği Var mı?

Bugün Trump'ın Washington'un nükleer gücünün kuvvetlendirilmesi konusunda yapmış olduğu açıklamalar her bakımdan Obama yönetiminin nükleer stratejisini şekillendiren stratejik akılla çelişiyor. Nükleer caydırıcılık ve nükleer silahların yayılmasının önlenmesi konusunda Obama yönetiminin başardıklarını, neden ABD'nin rafa kaldırmak istediğini sorular çok olacaktır. Bu sorular karşısında ve bugünün mevcut koşullarında, yani ABD nükleer caydırıcılığına halel getiren bir durum yokken Washington'un neden kuvvetlendirilmiş bir nükleer silahlanmaya ihtiyaç duyduğunu Trump'ın açıklaması ve ikna edici olması oldukça zor görünüyor. Şu ana kadar Trump'ın nükleer stratejiye yönelik açıklamaları bildik popülizm sosuna bulanmış, "Amerika'yı nükleer

silahlı devletler arasında en güçlüsü yapmak" sloganından öteye gitmiyor. Bu durum sadece Kremlin'in ve Demokratların canını sıkıyor, Trump'a yönelik Cumhuriyetçi partiden de ciddi eleştirilerin gelmesine neden oluyor. Yeni bir nükleer Soğuk Savaş'ın getireceği risklerin ciddiyetini bilenler Trump'a oynadığı ateşin sadece tehlikeli değil, şu an için gereksiz olduğunu da hatırlatıyorlar.

"Make America Great", Amerikalıların duymaktan hoşlandıkları bir slogan, ama zaten nükleer dengede yeterince güçlü ABD'yi daha da silahlandırarak silahsızlanma ve nükleer silahların yayılmasını önleme rejimlerine zarar vermek, sağduyulu kulaklara pek hoş gelmiyor. Popülizm nükleer silahlar gibi ciddi bir hususta stratejik bir sınav veriyor. Sınavın sonucunu, yani Trump yönetiminin nükleer stratejisini yeni NPR yayınlanana kadar bilemeyeceğiz. Umalım ki, ABD'de akliselim galip gelsin ve gereksiz bir nükleer silahlanmanın fitili ateşlenmesin. Zira mevcut uluslararası sistemde hâlihazırda büyük güçlerin yükümlülük üstlenmeleri gereken çok sayıda acil geleneksel ve geleneksel olmayan güvenlik sorunları mevcut. Sözün özü, uluslararası toplum bugünün bilinen güvenlik sorunlarının ağırlığı altında yaşamaya ve uluslararası toplum mefhumunu yaşatmaya çalışırken, Moskova ve Washington arasında yaşanacak olası yeni bir nükleer silahlanma yarışının doğuracağı ek güvenlik risklerini karşılamaya hazırlıklı ve istekli değil.○

Prof. Dr., YTÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı, BİLGESAM Başkan Yrd.